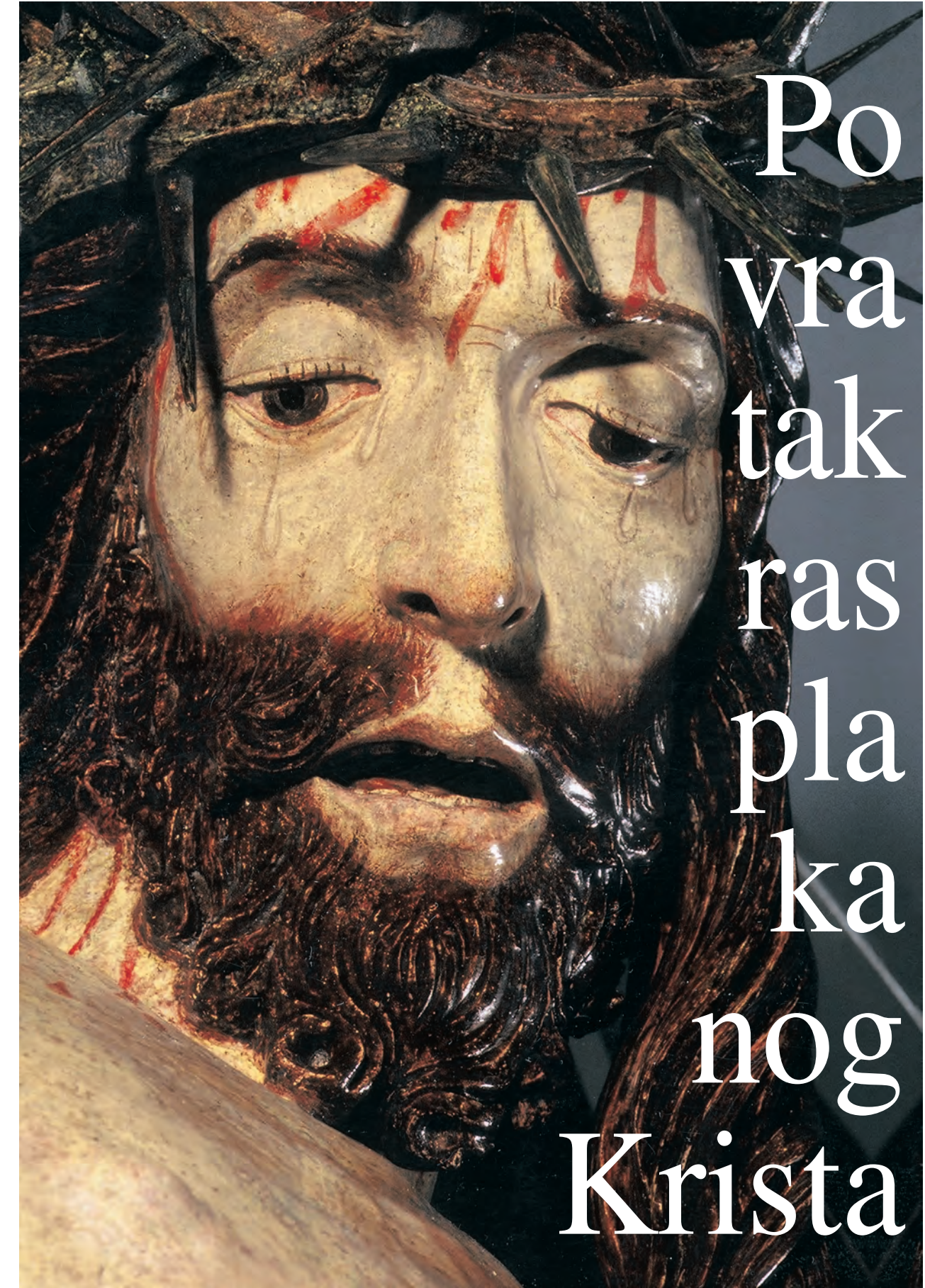

Raspelo iz katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rabu, iz druge pol. 16. st. Restaurirano u Hrvatskom restauratorskom zavodu u Zagrebu, 2005. god. Restauratori: Sonja Črešnjek i Josip Turk Povijesno umjetnički savjetnik: Miljenko Domijan

Izdavač: Hrvatski restauratorski zavod Za izdavača: Ferdinand Meder Fotografije: Vidoslav Barac (fototeka Hrvatskog restauratorskog zavoda) Grafičko oblikovanje i priprema za tisak: Art Design, Zagreb Tisak: Kratis, Zagreb Naklada: 500 Zagreb, travanj 2005.

HRVATSKI RESTAURATORSKI ZAVOD
HR - 10000 Zagreb, Nike Grškovića 23
tel. : 385 /0/1 4684 599
fax. : 385 /0/1 4683 289
e-mail: uprava@h-r-z.hr

Po vra tak ras pla ka nog Krista

Južna apsida u romančkoj katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije pregrađena je naknadno kako bi se u njoj smjestio oltar s drvenim raspelom, te je apsida postala kapelom Sv. Križa. U puku rapskom razvilo se vrlo naglašeno štovanje ovog kulnog mjesta sve do početka XX st, o čemu nam svjedoči i natpis o obnovi oltara krajem XIX st. Kroz dvadeseto stoljeće jenjava ovaj zanos s postupnim zaboravom, te se ne održava niti popravlja oltar, a još manje raspelo. Jedne se noći prije nekoliko godina srušilo s oltara na pod kapele teško se oštetivši. U više je komada preneseno u radionice Hrvatskog restauratorskog zavoda gdje je uspješno konsolidirano, rekonstruirano i restaurirano.

Raspelo je u dosadašnjoj literaturi uglavnom usput spominjano kao dio inventara katedrale. Pojedini su autori ipak uvidjeli njegovu vrsnoću određivši ga renesansnom vremenom i stilskom pripadnošću. Vjerojatno je u XIX st. prebojano tamno smeđim premazom koji je prekrio izvorni oslikani sloj, a koji je k tome s vremenom potamnio, te se korpus Kristov doživljavao gotovo crnim.

Već prilikom otvaranja prvih sondi zamijećena je visoka vrsnoća izvornog preslika, u boji inkarnata, sukladna anatomskom savršenstvu cijele skulpture. Vitko, mladenačko tijelo rasketog Krista izrezano je, u približno naravnoj veličini, vrlo vještim i širokim potezima s blago, ali vjerno naglašenim anatomskim osobitostima. Oko pojasa omotana mu je nabrana perizoma s ovcim čvorom na desnom boku, od kojega niz bedro pada bogato drapirani dio. Obojena je u bijelo sa zlatnim širokim rubom i vertikalnim trakama. Glava je pognuta prema desnom dijelu prsiju. Poluotvorenih očiju bolno se obraća vjernicima. Brađa i kosa modelirane su izrazito realističnim bogatim pramenovima, a na čelu mu je isprepletana kruna s vrlo izraženim trnjem. Glavu pokriva «tanjurasta» aureola. Šake i prekržižena stopala su mu velikim kovanim čavlima pribijene o drvo križa. Ispod nogu nalazi se vješto modelirana Adamova lubanja. Iz rana mu curi realistično naslikana krv.

Posebnost u prikazu Kristove patnje su izražajno naslikane krupne suze koje se kapajući iz uglova očiju u sredine kapaka slijevaju niz lice. Tri iz desnog, a četiri iz lijevog oka. Ovakvo ikonografsko određenje vjerojatno nije slučajno niti je uobičajeno u prikazu patnje Rasketoga, te ga možemo povezati s rapskim prilikama i događajima iz početka druge polovine XVI st. kada je 1556. god. u crkvi Sv. Antuna (od tada Sv. Križa) proplakalo terakotno raspelo zbog nečudorednog života njegovih žitelja (kako to navode povijesni izvori i dokumenti). Odmah potom zasniva se bratovština Sv. Križa Proplakanog, koja postade s vremenom brojna i utjecajna. Biskup i kaptol htjeli su i u svome sjedištu obilježiti sjećanje na taj događaj, te su zacijelo naručili izradu ovog raspela s upravo ovakvim ikonografskim osobitostima, štoviše, kao što smo već spomenuli, pregradivši apsidu južnog broda crkve u kapelu pravokutnog tlocrta s odgovarajućim oltarom Sv. Križa.

Naše je raspelo prvorazredan kiparsko-drvoresbarski i slikarski rad, nastalo vjerojatno u nekoj istaknutoj venecijanskoj radionici u posljednjim decenijama XVI st, na što ukazuju dosada opisana likovna određenja, s mogućim odjecima gotičkog ekspresionizma, doduše imanentnog samoj ikonografiji umirućeg Krista, koja se može pripisati i sjevernjačkim (možda njemačkim) utjecajima. Netom završeni restauratorski zahvat revalorizirao je ne samo ovu umjetninu, već je obogatio ukupnost sakralnog kiparstva u Hrvatskoj.

Na kraju je svakako zanimljiv rezultat istraživanja starosti drveta tijela Kristovog i križa, o kojega je pribijeno, karbonskom analizom (C 14) u Institutu Ruder Bošković u Zagrebu, prema kojemu je drvo tijela raslo u VII st, a križa u XIV, što ukazuje da su tesari i drvoresbari koristili stari, već upotrebljeni materijal (posebno za korpus), te nam nažalost nije mogao poslužiti u egzaktnijem datiranju umjetnine.

Stanje zatečeno nakon pada, a prije početka radova

Zbog u cijelosti hrdom izjedjenih željeznih trnova nosača raspeće s Kristovim tijelom i drvenim križem jedne je lipanjske noći godine 2000. palo s oltara na pod njemu posvećene kapele. Trnovi su zahrđali zbog velike osoljenosti zraka, kao i same arhitekture oltara i crkve, koja se uzdiže neposredno nad morem.

Prigodom pada pukli su drveni trnovi i popustilo je vodeno ljepilo, što je prouzročilo slabljenje spojeva (spoj lijeve ruke i ramena, spoj lijeve lopatice i torza) i odvajanje nekih dijelova skulpture (glava, lijeva noga s dijelom perizome, desna lopatica, donji zadnji dio perizome). Oštećenja skulpture pri padu ne bi bila toliko velika da samo drvo nije bilo u cijelosti crvotočno i vlažno te se slomilo i na mjestima na kojima inače nije spajano (desno rame s rukom, pramenovi kose, potkoljenica desne noge s dijelom stopala lijeve noge). Oko takvih lomova smrvljen je i dio okolnoga temeljnika-drva.

Korpus, lubanja i titulus (kaširani papir) odvojili su se od križa koji se prigodom pada također raspucao.

Nedostaju dva prsta desne noge, gornji dijelovi dvaju prstiju lijeve noge, mali prst, vrh prstenjaka, vrh srednjega prsta i gotovo cijeli kažiprst lijeve ruke, dijelovi kose, većina trnova krunice i dio perizome. Ti dijelovi skulpture nisu smrvljeni pri padu, nego je riječ o starijim oštećenjima, što se vidi po spojevima na kojima je sačuvana patina.

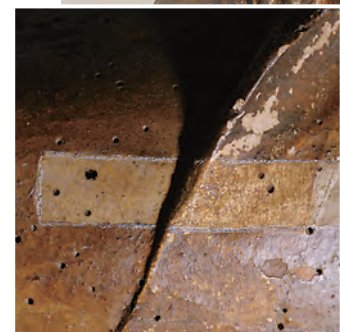
Površina je skulpture tamna, boja i pozlata gotovo su nečitljive zbog debelih slojeva naknadno nanesenih i s vremenom potamnjenih uljnih lakova.

Istražni radovi

Da bi se ustanovila slojevitost naknadnih intervencija, kvaliteta tih intervencija, postojanje originalnog oslika i količina njegove sačuvanosti, napravljeni su mikropresjeci svih zatečenih slojeva podloge, boje, pozlate i lakova na temeljniku. Osim mikropresjeka, provedena je i mikrokemijska analiza pigmentata. Mikropresjeci su pokazali sačuvani tanki sloj podloge, boje i pozlate na temeljniku, te debele slojeve tamnih lakova, zbog kojih je boja i pozlata ispod njih bila gotovo nečitljiva.

Isti su rezultati dobiveni sondiranjem fizikalno-kemijskom metodom (postupnim kemijsko-mehaničkim istanjivanjem naknadno nanesenih slojeva).

Preslik bojom dokazan je samo na kosi i križu te na mjestima na kojima je prigodom ranijih intervencija rekonstruiran temeljnik (na stopalu desne i lijeve noge, na šaci lijeve ruke i manji dio na bočnoj desnoj dijelu torza).

Tanki višeslojno pažljivo nanošen originalni oslik izveden je vrlo vješto u maniri vrhunskoga štafelajnog slikarstva s posebno naglašenim anatomskim detaljima. Nježni svijetli tonovi inkarnata narušeni su gustim i tamnim rupicama crvotočine.

Radovi na obnovi skulpture

Po starijim fotografijama i samoj očuvanosti skulpture neki nedostajući dijelovi temeljnika mogli su se vjerno rekonstruirati u svrhu cjelovitog doživljaja umjetnine, te su tako rekonstruirani nedostajući prsti ruku i nogu, trnovi krunice i pojedini pramenovi kose. Neki rekonstruirani dijelovi rezbareni su u izvornom materijalu, a drugi, zbog nemogućnosti istovrsne izvedbe, modelirani su u suvremenim reverzibilnim materijalima.

Za učvršćivanje oslabljenih spojeva i spajanje odvojenih dijelova skulpture iskoristeni su svi sačuvani originalni drveni trnovi, a na mjesta novih lomova stavljeni su novi.

Na rekonstrukcije temeljnika, kao i na ranija oštećenja u sloju podloge, u rupice crvotočine, te na mjesta spajanih dijelova skulpture postavljena je kredna podloga.

Rekonstruiranje nedostajućih i oštećenih dijelova izvornog oslika i pozlate

Nedostajući dijelovi izvornoga slikanog sloja rekonstruirani su u tehnici akvarela (voda, gummi arabicum, pigmenti, zlato u prahu) i Maimeri smolnog retuša (terpentin, gummi mastix, pigmenti).

Tehnikom akvarela retuširana su samo područja s novonanesenom krednom podlogom, a oštećenja boje na mjestima očuvane originalne kredne podloge retuširana su reverzibilnim Maimeri smolnim retušom.

Retuš je rađen na dva načina. Kredna podloga na rekonstrukcijama temeljnika retuširana je šrafitiranjem (iz blizine vidljivi retuš), a kredna podloga, bez obzira na to je li riječ o originalnoj ili novopoloženoj, na mjestima gdje nije rekonstruiran temeljnik, retuširana je tako da se simulira originalni okolni oslik, te tako osigura odgovarajuća likovna integracija.

